

Poznámka redakce: Počínaje číslem 1/2012 bude *Iluminace* dávat příležitost autorům recenzovaných publikací ke zveřejnění jejich krátkých reakcí souběžně se samotnými recenzemi. Rozšiřujeme tak prostor pro co nejotevřenější kritickou debatu o metodách a hodnotách filmologického výzkumu i psaní. Na webových stránkách časopisu jsou postupně evidovány nové knižní tituly a redakce je připravena přijímat návrhy od všech zájemců o recenze, a to i v případech, kdy by se jich sešlo více na jednu knihu. Jediným kritériem výběru (kromě vyloučení střetu zájmů) bude jasnost, podloženost a původnost kritických argumentů a soudů.

Režisérská monografie versus habilitační práce.

Replika na kritiku knihy *Ladislav Helge. Cesta za autorským filmem*

Kritika Anny Batistové má ironii obsaženu už v titulu a i pokračující text negativní emoci a nevolí přetéká. Coby autor posuzované monografie uznávám, že kniha mohla být delší, podrobnější, že bylo možné detailněji sledovat konkrétní výzkumnou metodu a pečlivěji soustruhovat odborný sloh. Zároveň však dodávám: I odborná monografie má své subžánry s různými funkcemi a cílovými skupinami čtenářů a každý kritik by měl být schopen žánry pečlivě rozeznávat, jinak se dostává do vlastní pasty a jeho reflexe je nutně zavádějící. Škála režisérských monografií začíná u ryze popularizačních prací s důrazem na biografický základ, pokračuje přes knihy zdůrazňující rozměr tvorby „behind the scenes“, jiné se soustřeďují na analýzu jednotlivých filmových děl či na jejich kontextualizaci, a pomyslný vrchol tvoří akademické texty akcentující aplikaci jasného filmově-teoretického klíče. Většinou se tyto aspekty v různých poměrech propojují tak, aby byl výslednicí komunikát směřovaný k přesně myšlenému čtenáři. A zde byl čtenářem myšlen student, uměnímilovný zájemce o film, starší generace připomínající si dlouho neviděné snímky. Kdokoliv, kdo neakceptuje pouhé historky z natáčení a zároveň nemá erudici k začtení se do odborné

studie zahlcené rozlehlým poznámkovým aparátem a pro něj nesrozumitelnými detaily.

Stejně autorské uvažování se odehrává i při koncipování knižního interview. Nehledě na samo zvážení metody orálního výzkumu (vztah k subjektu a způsob tázání se, volba chronologického či strukturovaného uspořádání) je nutné materiál redakčně připravit a určit míru hovorovosti, restrukturalizaci oddílů, eliminaci, či naopak upřesnění dotazů.

Batistová se díky prvotnímu nepochopení žánrové podmíněnosti knihy ve svém textu hned několikrát mylí.

Struktura knihy není slepou kopií jmenovaných inspiračních zdrojů, struktura byla naopak rozvržena ještě před vydáním většiny z nich, její monotónnost pak měla odpovídat tématu a vlastně i formální svestosti Helgeho tvorby. Nejvlastnějším stylem byla Helgemu formální střízlivost a upnutost k tématu, zarputilé odmítání metavýkladů a přímé sdělení, což ostatně kniha dokládá, aniž je to Batistovou povšimnuto.

Rozhovor nebyl zásadním zdrojem pro psaní studie, právě naopak. Provedený výzkum vždy předcházela realizovaným interview, což je při pozornějším čtení snadno patrné.

Za skutečný lapsus je pak možné považovat srovnání beletrizovaného rozhovoru s (pokud vím bohužel neautorizovanou) přetištěnou částí orálního výzkumu z vynikající knihy Štěpána Hulíka. Pokud Batistová vyžaduje „živý“ sloh a nekompromisní výrazivo, nalezne je v záznamech či prepisech orálního výzkumu, jež jsem před pár lety poskytl NFA, a které jsou skutečnou paralelou k Hulíkovu vloženému interview. Není a nemůže jí být kniha daného žánru.

Monografie *Ladislav Helge. Cesta za občanským filmem* nemá být habilitační studií, není záznamem primárního výzkumu, ale jeho *knižním výstupem* podmíněným jistou mírou zobecnění a simplifikace. Nejsou zde analyzovány a často ani zmíněny desítky dramaturgických připomínek, zápisy z porad tvůrčích skupin, cenzurní listy, dokumenty FITESu. Což ovšem neznamená, že nebyly podkladem pro knihu, ale že tato úroveň výzkumu nebyla do knihy záměrně zařazena s ohledem na vyváženost a srozumitelnost.

Batistová konstatuje, že monografie neobsahuje „nic nového“. Přitom celou řadu informací z úvodní studie netušil ani sám zpovídaný režisér, celek monografie vítají a vesměs kladně hodnotí oboroví publicisté (např. Jan Lukeš, Jan Rejžek, Tomáš Pilát, Jan Jaroš), z rozhovoru ještě před jeho vydáním citoval v monografii o Jáně Kadárovi i Batistovou za příklad braný Václav Macek. Sypu si popel na hlavu za nedokonalé uvádění pramenů. Na druhou stranu jsou všechny relevantní zdroje sepsány coby součást poznámkového aparátu v závěru knihy. Mrzí mě, že pro Batistovou obě části knihy navzájem nekomunikují, na druhou stranu nejsou redundantní a doplňují se, což bylo skutečným cílem.

Batistová má pravdu v jednom: v tuzemském prostředí doposud nebyl ustaven vzor režiséřské monografie. Pokud vím, tak se téměř každý pokus svého druhu setkal s kritikou. Pevně doufám, že se budoucí autoři nezaletnou kritického tlaku, zvláště je-li vyvíjen odborníky, kteří mají dosavadní autorskou zkušenost pouze se školními monografiemi, abychom zůstali u terminologie Anny Batistové. Budou totiž muset zvažovat stejné otázky, jaké se vynořily při psaní monografie o Ladislavu Helgem a vyřešit je mimo jiné ve prospěch čtenářů. Práce na režiséřské monografii

a příprava jejího vydání pro širší publikum je totiž podstatně odlišnou činností, než jakou je akademické bádání.

Petr Bilík